

Ю. М. Маршавін,
д. е. н., доцент, перший профектор,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ПРОДУКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Yu. Marshavin,
Dr.S. (Econ), Docent, First Vice Rector, Ukrainian State Employment Service Training Institute

INVESTMENT AS INNOVATION AND TECHNOLOGICAL BASIS OF PRODUCTIVE EMPLOYMENT

У статті розроблено методологічні засади впливу інвестицій в основний капітал на обсяги і структуру зайнятості населення у контексті кейнсіанської економічної теорії, охарактеризовано шляхи підвищення ролі інвестицій як чинника розвитку ринку праці.

This paper developed methodological principles of the impact of fixed capital investment on the amount and structure of employment in the context of Keynesian economic theory. Also, the paper described ways to enhance the role of investments as a factor in the labor market.

Ключові слова: джерела і структура інвестицій, зайнятість населення, інвестиційна привабливість, основний капітал, ринок праці.

Key words: sources and structure of investments, employment, investment attraction, fixed capital, labour market.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З часів Дж. М. Кейнса в економічній науці визнано, що найважливішим фактором, який активно впливає на ринок праці і зайнятість населення є інвестиційна сфера. У цьому контексті певний інтерес мають результати проведеного автором аналізу залежності рівня зайнятості від обсягів інвестицій в основний капітал у порівнянних цінах за період з 2000 р. по 2012 р., що показано на рисунку 1 [4, с. 72, 200, 355; 5, с. 76, 192, 344].

Як бачимо, динаміка рівня зайнятості населення України є близькою до динаміки інвестицій в основний капітал, хоча має місце певне відставання в часі змін рівня зайнятості від змін обсягу інвестицій: спочатку змінюється обсяг інвестицій, а потім (як правило, у наступному році) у тому ж напрямі і з подібною інтенсивністю змінюється рівень зайнятості. Зокрема у 2004 р. зростання обсягу інвестицій майже припинилося, у наступному 2005 р. аналогічна тенденція мала місце у сфері зайнятості; у 2008 р. відбулося падіння інвестиційних витрат і в наступному 2009 р. знижується рівень зайнятості. Автор впевнений, що ця річна затримка зміни рівня зайнятості від зміни інвестиційної активності є природним і навіть закономірним явищем, оскільки для "перетворення" інвестиційних ресурсів у робочі місця підприємствам потрібен час на укладання різноманітних договорів, наладку обладнання, добір працівників, їх навчання, пошук ринків збуту продукції тощо.

Різновекторність показників, що аналізуються, мала місце лише два рази — у 2009 і 2010 рр., коли падіння інвестицій в основний капітал не спричинило адекватних процесів у рівні зайнятості. Автор пояснює це тим, що рівень зайнятості є інтегральним показником, який залежить від багатьох соціально-економічних, інституційних та інших чинників. До того ж зростання рівня зай-

нятості у зазначений період багато в чому пов'язане із зменшенням чисельності населення віком 15—70 років при майже незмінній кількості зайнятих громадян.

Тобто є всі підстави для висновку, який повністю корелюється із кейнсіанською теорією зайнятості щодо прямої залежності рівня зайнятості населення від обсягу інвестиційних витрат. Як відомо, в цієї теорії основним фактором зайнятості визначається ефективний попит, найбільш динамічною і вагомою часткою якого, на думку Дж. Кейнса, є інвестиційний компонент. Він доводив, що за даної величини показника, який назвав схильністю суспільства до споживання, рівноважний рівень зайнятості залежить від величини поточних інвестицій [2, с. 33]. З врахуванням зазначеного, завдання полягає у розкритті методологічних засад взаємозалежності зайнятості населення та інвестування в сучасних умовах, визначенні чинників, що сприяють розвитку інвестицій, зокрема формуванню привабливого інвестиційного середовища в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема впливу інвестицій на зайнятість населення знаходиться у полі зору вітчизняних учених і практиків. У публікаціях Бандура С.І., Лібанової Е.М., Петрової І.Л., Кравченко І.С., присвяченим аналізу сфери зайнятості населення, розглянуто багато аспектів інвестиційної діяльності. У працях вітчизняних науковців Гейця В., Бубенка П., Захаріна С., Мацібори Т., Федоренко В. аналізуються фінансові та інші інструменти активізації інвестування; Заяць Т., Качан С., Садова У. плідно вивчають практику інвестування у межах дослідження регіональної політики зайнятості. Однак методологічні засади взаємозалежності обсягів і структури

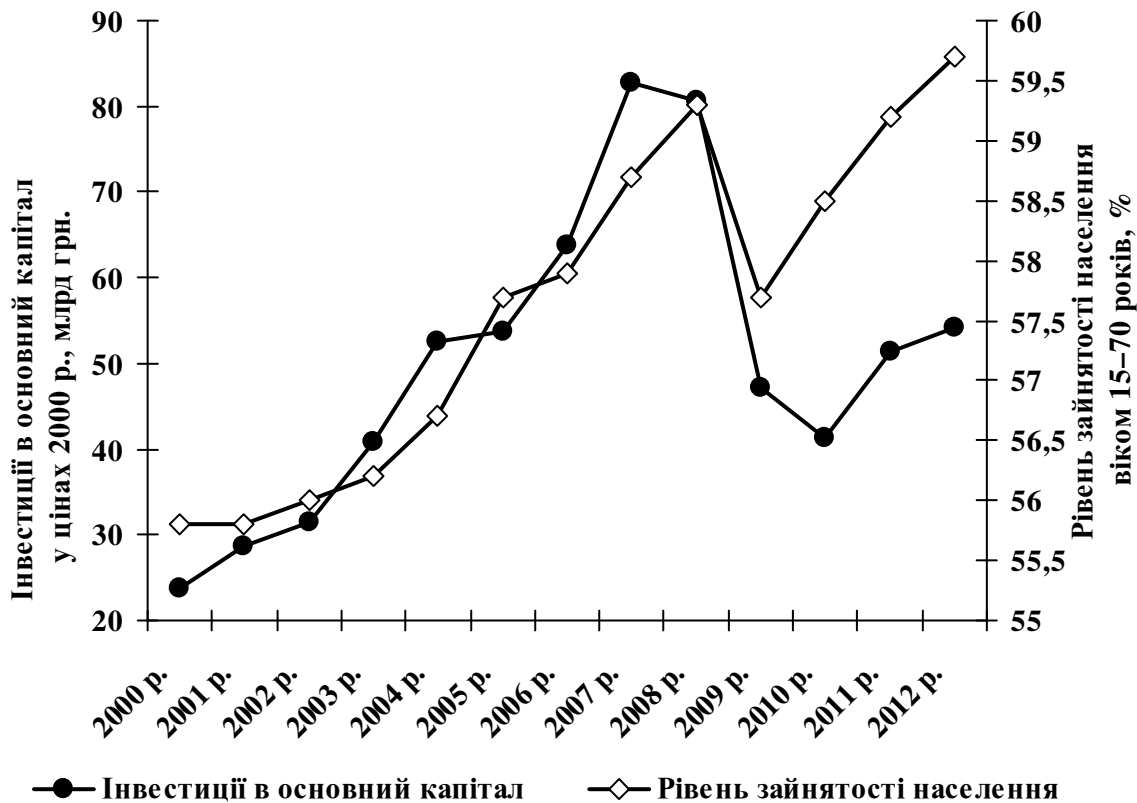

Рис. 1. Залежність рівня зайнятості населення від обсягів інвестицій в основний капітал

зайнятості населення та інвестування у контексті сучасних економічних теорій, основні чинники посилення інвестиційного впливу на продуктивну зайнятість населення в публікаціях вітчизняних учених досліджені недостатньо.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розробка методологічних підходів до визначення взаємозалежності обсягів і структури зайнятості населення та інвестування в сучасних умовах, визначенні чинників, що сприяють розвитку інвестицій, зокрема формуванню привабливого інвестиційного середовища в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Результати нашого дослідження показують, що існує декілька рівнів впливу інвестицій на функціонування ринку праці. На першому рівні вплив інвестицій на зайнятість населення здійснюється через механізм формування сукупного попиту (відповідно до кейнсіанської теорії), одразу створюючи робочі місця на підприємствах і в галузях, що виробляють засоби виробництва, безпосередньо відбиваючись на сфері зайнятості. Другий рівень впливу інвестицій на формування зайнятості, який віддзеркалюється на ринку праці через більш тривалий час, полягає у створенні нових та модернізації діючих робочих місць за допомогою обладнання, машин і механізмів, що виробляються на першому рівні впливу. Тобто в цьому контексті сьогоденні інвестиції формують кількісні та якісні характеристики завтрашніх робочих місць і визначають попит на робочу силу у перспективі. На третьому рівні інвестиції, спричиняючи структурні зрушення у складових макроекономічної системи, як правило, сприяють

розвитку високорентабельних галузей і підприємств, завдяки спрямуванню в них нових капіталовкладень, тим самим змінюючи структуру зайнятості.

Виходячи із зазначеного, автор розглядає роль інвестицій у формуванні зайнятості населення з двох точок зору. По-перше, говорячи про інвестиції як компоненту сукупних витрат (на першому рівні впливу), слід враховувати тільки чисті внутрішні недержавні інвестиції, щоб не застосувати подвійного врахування, оскільки зовнішні і державні інвестиції враховуються в інших складових сукупного попиту — чистому експорті та в державних витратах на придбання суспільних благ. По-друге, у випадках, коли інвестиції характеризують процес формування фізичних робочих місць та їх якісний склад (на другому і третьому рівнях), мають враховуватися всі їх види — приватні, державні, іноземні.

Треба зазначити, що наприкінці 1990 — початку 2000-х рр. сформувалася позитивна тенденція в інвестиційній діяльності: зростають обсяги інвестицій, поліпшується їх технологічна структура. Але принципового значення для модернізації виробничого апарату це не набуло, оскільки фізичний і моральний знос наявного устаткування у 1990—2000 рр. досяг критичного рівня — 43,7%. Не покращилася ситуація і у поточний час: ступінь зношення основних засобів у 2010 р. становив 74,9%, зокрема у сільському господарстві — 40,8%, у будівництві — 50,1%, в промисловості — 63,0%. Значно перевищує ці показники ступінь зношення основних засобів у переробній промисловості, у сфері виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, у сфері транспорту та зв'язку, освіти. Причому у Вінницькій, Полтавській, Кіровоградській, Харківській, Херсонській областях він вище загальнодержавного показника на 10—15 в. п. [5,

с. 90—91]. Спрацьоване обладнання зумовлює високу трудомісткість виробництва, а відповідно й собівартість продукції, отже, падіння конкурентноздатності вітчизняної продукції як з точки зору якості, так і ціни. В умовах глобальної економіки все це неминуче призводить до втрати вітчизняними виробниками конкурентних позицій не лише на зовнішніх, а й на внутрішньому ринках, отже, до поступового погіршення стану зайнятості.

Проблема полягає не лише у недостатній спрямованості інвестицій на оновлення застарілого обладнання, а також у недостатньому врахуванні галузево-технологічного призначення. Значна їх частина спрямовується не у виробничу сферу, а у підприємства торгівлі, готельного і ресторанного, розважального бізнесу тощо, а окремі — хоча і призначається для оновлення активної частки основного капіталу, але поповнює морально застаріле обладнання (нижчих технологічних укладів), погіршуючи тим самим структуру зайнятості населення.

Для розробки заходів щодо принципового удосконалення державної інвестиційної політики треба розглядати проблему перш за все стосовно джерел інвестування, якими є державні і місцевий бюджети; власні кошти підприємств і організацій; позиковий капітал; кошти населення; іноземні інвестори. Як свідчать результати аналізу, основним джерелом інвестицій в Україні є кошти підприємств і організацій, хоча їхня частка в загальному обсязі фінансування інвестицій поступово скорочується (з 68,6% у 2000 р., до 59,7% у 2012 р.). Одночасно в цей період більш як у 1,5 рази збільшилася питома вага інвестицій в будівництво житла за рахунок коштів населення (з 5,0 до 8,8%). Отже, основними джерелами інвестицій в Україні є підприємства і населення, їхня частка сумарно наближається до 70%.

Як зазначалося, найважливішим джерелом інвестицій в основний капітал є власні кошти підприємств і організацій. У свою чергу, це джерело інвестицій має три напрями: амортизація, реінвестування прибутку, емісія акцій. Амортизація є власним джерелом покриття простого відтворення функціонуючого реального капіталу. Впливаючи на амортизаційну політику підприємств, держава має можливість регулювати процес простого відтворення реального капіталу, який є основою їх ефективної діяльності. Серед недоліків чинної амортизаційної політики найбільшим є брак зацікавленості підприємців до оновлення основних засобів. Вітчизняна амортизаційна система за відсутності податку на майно стимулює збільшення вартості основного капіталу за рахунок індексації та переоцінки, а також проведення капітальних ремонтів. Не сприяє модернізації виробничого апарату підприємств і те, що чинне законодавство не зобов'язує підприємців до цільового використання амортизаційного ресурсу.

Потужним джерелом власних інвестиційних ресурсів підприємств є частина прибутку, що реінвестується у відтворення реального капіталу. На відміну від амортизації, це джерело відіграє вирішальну роль у фінансуванні розширеного відтворення основного капіталу підприємств. У цьому контексті обґрунтованою є думка певного кола політиків і урядовців щодо започаткування так званого інвестиційного податкового кредиту — скорочення оподаткування прибутку підприємств у разі придбання за його рахунок нових основних засобів. Такий підхід стимулюватиме підприємства до збільшення при-

бутку, а звідси — підвищення ефективності виробничої діяльності, розвиток основного капіталу, техніко-технологічне оновлення робочих місць, що сприятиме зростанню рівня і удосконаленню структури зайнятості.

Останнім часом на друге місце за питомою вагою в обсягах інвестицій вийшов позиковий капітал: з 1,7% у 2000 р. і 12,3% у 2010 р. до 17,1% у 2012 р. [5, с. 194]. Звідси випливає, що для подальшого зростання інвестицій потрібне удосконалення державної грошово-кредитної політики, спрямованої на зниження відсоткових ставок комерційних банків за кредитами. Це вимагає від держави більш цілеспрямованого і вмілого використання таких інструментів грошово-кредитної політики, як норма резервування, емісія державних цінних паперів (перш за все на відкритому ринку), ставка рефінансування НБУ. Шляхом підвищення надійності банківської системи також необхідно задіяти такий значний резерв кредитних ресурсів, як вклади населення.

Значення державних інвестицій як чинника зайнятості населення у 2000-ні рр. зменшилось: з 2005 р. їх питома вага не перевищує 10%. У той же час, незважаючи на мінімізацію державного сектора, що відбулася останнім часом, державні інвестиції мають суттєво збільшитися, особливо у транспортну інфраструктуру, об'єкти комунального господарства, лікарні, дитячі садки, школи, стадіони тощо. Це сприятиме не лише розширенню попиту на робочу силу (на першому рівні впливу), а й створенню умов для усунення перешкод на шляху розвитку мобільності працівників та піднесення економічної активності населення, покращенню демографічної ситуації в країні.

Серед науковців, урядовців і представників громадськості набула поширення думка, що активізація інвестиційної діяльності значною мірою визначається іноземними капіталовкладеннями. Але це джерело інвестицій поки що не має вирішального значення: за період 2001—2010 рр. обсяг іноземних інвестицій не перевищував 5,6% у їх загальному обсязі, а останнім часом навіть знизився — у 2008 р. він становив 3,3%, у 2009 р. — 4,5%, у 2010 р. — 2,3%, у 2012 р. — 1,7% [5, с. 194]. Причому, на наш погляд, цей відсоток реально є набагато меншим, оскільки в складі іноземних інвестицій враховується частка українського капіталу, що надійшов у нашу країну із офшорних зон.

На думку автора, в найближчий період очікування реального збільшення припливу капіталовкладень з інших країн є невіправданими. Добре відомо, що іноземні інвестиції йдуть слідом за вітчизняними, тому потрібно всіяко залучати до інвестиційної діяльності вітчизняних підприємців, які мають стати прикладом для іноземних інвесторів. Однак зараз має місце зворотне явище: зростання вивезення капіталу з України, зокрема з 2000 по 2012 р. воно зросло у 40,5 разу: із 170,3 млн дол. США до 6899,7 млн дол. [5, с. 263].

На погляд автора, в узагальненому вигляді чинники, що визначають інвестиційну привабливість країни або регіону, можна об'єднати у дві групи: об'єктивні та суб'єктивні. Що стосується об'єктивних чинників, то Україна має переваги перед іншими країнами, перш за все у плані місткості внутрішнього ринку, наявності більш-менш кваліфікованої і дешевої робочої сили, зручного географічного розташування тощо. Проте суб'єктивні чинники інвестиційної діяльності є занадто несприятливими. Основною

Таблиця 1. Інвестиції в основний капітал на одну особу за регіонами України у фактичних цінах, грн.

Регіон (область)	2010 р.	2012 р.	Приріст інвестицій у 2012 р. до 2010 р., рази	Група, до якої віднесений регіон		
				за рівнем інвестиційної привабливості (1999 р.)	за динамікою приросту інвестицій у 2010 р. відносно 2000 р.	за динамікою приросту інвестицій у 2012 р. відносно 2010 р.
1	2	3	4	5	6	7
АР Крим (з м. Севастополь)	7658	14907	1,95	II	I	I
Вінницька	2163	3587	1,66	III	I	I
Волинська	1709	3140	1,84	III	III	I
Дніпропетровська	4792	6799	1,42	I	II	II
Донецька	3379	7248	2,15	I	II	I
Житомирська	1568	2274	1,45	III	I	II
Закарпатська	1774	2189	1,24	III	II	III
Запорізька	4410	4030	0,91	I	III	III
Івано-Франківська	3179	3749	1,18	III	III	III
Київська	6612	11876	1,80	I	I	I
Кіровоградська	2107	4611	2,19	III	I	I
Луганська	2458	3638	1,48	III	III	II
Львівська	3492	4430	1,27	II	I	III
Миколаївська	3730	3996	1,07	I	II	III
Одеська	4088	6146	1,5	II	III	II
Полтавська	4233	6976	1,65	I	III	I
Рівненська	1683	2400	1,43	II	III	II
Сумська	1878	2506	1,33	II	III	II
Тернопільська	1974	3138	1,59	III	I	II
Харківська	2936	5411	1,84	I	II	I
Херсонська	1736	2257	1,30	III	II	III
Хмельницька	2221	2656	1,20	III	II	III
Черкаська	2201	2978	1,35	III	I	II
Чернівецька	1902	2469	1,30	III	I	III
Чернігівська	1726	2547	1,48	II	III	II
м. Київ	19530	28553	1,46	I	II	II
Україна	4138	6467	1,56			

Джерело: розроблено за [5, с. 197].

причиною, яка перешкоджає українським і закордонним підприємцям вкладати кошти в модернізацію вітчизняної економіки, є її слабка інвестиційна привабливість. Україна характеризується високим ступенем тінізації, недотриманням прав власності, хабарництвом і корупцією в судовій системі, владних структурах і правоохоронних органах.

Для кардинального покращення інвестиційної діяльності необхідно підвищити роль місцевих органів влади у її розвитку, зокрема через застосування ефективної системи їх оцінювання. Для цього необхідно обрати показник, який найкраще характеризує цю діяльність. На думку автора, показник розміру інвестицій на одну особу, який часто використовується на практиці, не віддзеркалює зусилля місцевої влади щодо створення привабливого інвестиційного клімату, оскільки в ньому досить великою є роль об'єктивного фактора: в економічно розвинених регіонах він завжди перебільшує показники менш розвинених. Можна використовувати досить дієву методіку, розроблену РВПС України НАН України, з використанням факторного аналізу виявлення основних компонентів інвестиційної привабливості регіонів та обчислення інтегральної оцінки регіонального інвестиційного клімату [1]. Однак вона досить складна для повсякденного аналізу і тому автор пропонує застосовувати такий (хоча також не абсолютний) показник, як зростання інвестицій на одну особу за певний період. Далі порівняймо у таблиці 1 значення цього показника по регіонах у 2010 р. і 2012 р. і на цієї підставі віднесемо кожен регіон за показником динаміки зростання до однієї із трьох груп, в

які об'єднаємо їх за ознакою близькості величин і рівної кількості регіонів в групі. Для отримання даних за триваліший період візьмімо групування, що раніше було зроблено фахівцями Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України [1, с. 202—203].

Результати аналізу даних таблиці 1 показують, що за показником приросту інвестицій на одну особу за останні два роки всі регіони можна об'єднати у три приблизно рівні за кількістю групи (колонка 7): перша охоплює регіони з показником більше, ніж 1,61 рази; друга — від 1,31 до 1,60; третя група — регіони, в яких цей показник менше 1,30 разів. За динамікою приросту аналогічного показника у 2010 р. відносно 2000 р. (колонка 6) три групи регіонів охоплюють: перша — регіони з показником приросту інвестицій більше 11,3 разів; друга група — регіони з показником 8,3—11,2 разів; третя група — регіони, в яких цей показник менше 8,3 разів. Порівняймо ці дані з тими, що раніше були отримані фахівцями Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України [1, с. 202—203], які за підсумками 1999 р. розраховували інтегральний показник рівня інвестиційної привабливості регіонів (колонка 5): з високою та пріоритетною інвестиційною привабливістю (група I), середньою (група II), низькою привабливістю (група III). Стан інвестування у 1999 р. взятий тому, що в цей період фактично діяв лише об'єктивний чинник інвестування, отже порівняння з ним ситуації щодо обсягів інвестицій у подальших роках відобразатиме саме зусилля влади щодо створення інвестиційної привабливості регіону.

Групування регіонів за динамікою приросту інвестицій на одну особу у 2012 р. відносно 2010 р. має такий вигляд: I група регіонів охоплює Автономну Республіку Крим (з м. Севастополь), Вінницьку, Волинську, Донецьку, Київську, Кіровоградську, Полтавську, Харківську області; II група включає Дніпропетровську, Житомирську, Луганську, Одеську, Рівненську, Сумську, Тернопільську Черкаську, чернігівську області та м. Київ. У III групу регіонів входять Закарпатська, Запорізька, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Херсонська, Хмельницька і Чернівецька області.

Із даних таблиці 1 видно, що лише Автономна Республіка Крим (з м. Севастополь) і чотири області: Вінницька, Київська, Кіровоградська за цим показником у 2010—2012 рр. залишилися, як і у 2010 р. відносно 2000 р., у першій групі. Тут місцева влада тривалий період (12 років), незважаючи на непривабливі природні фактори (економіко-географічне розташування, природно-ресурсний, трудовий, науково-технічний потенціал; ринкову інфраструктуру), досить цілеспрямовано сприяла зростанню інвестиційної привабливості. Покращили свої показники відносно 1999 р., коли в основному діяв лише об'єктивний фактор привабливості, Житомирська, Луганська, Тернопільська, Черкаська області. Інші області та м. Київ послабили свої позиції, що свідчить про недостатність зусиль влади щодо зменшення рівня корупції, хабарництва, подолання тінізації економіки і неповаги до підприємців.

Не заперечуючи важливості інших суб'єктивних чинників, зокрема зменшення податкового тиску і зниження до сприятливих меж кредитних ставок комерційних банків, автор наполягає на думці, що нині для розвитку інвестиційної діяльності більший вплив має створення привабливого інвестиційного клімату.

Недооціненим фактором, що стримує інвестування в Україні, є також низький рівень доходів більшості населення, перш за все заробітної плати. Це зумовлює, з одного боку, незначний рівень внутрішнього попиту і заощаджень і не гарантує збуту товарів і послуг, які можуть вироблятися на об'єктах інвестування, з другого — малі обсяги заощаджень у банках, особливо так званих "довгих грошей" для середньо- і довгострокових інвестицій. Крім того, за низької ціни робочої сили підприємцям в короткостроковій перспективі вигідніше використовувати дешеву робочу силу, ніж інвестувати в сучасне обладнання і капіталоємні машини й обладнання.

ВИСНОВКИ

Найважливішим фактором, який активно впливає на ринок праці і зайнятість населення, є інвестиційна сфера. Емпіричний аналіз залежності рівня зайнятості від обсягів інвестицій в основний капітал показує, що динаміка цих двох показників в Україні є досить близькою.

Результати дослідження свідчать про існування трьох рівнів впливу інвестицій на функціонування ринку праці: перший — через механізм формування сукупного попиту; другий — створення нових та модернізація діючих робочих місць за допомогою обладнання та інших засобів виробництва, що здійснюється на першому рівні впливу; третій — через структурні зрушення у складових макроекономічної системи, сприяючи розвитку високопродуктивних галузей і підприємств.

Розвитку інвестування в Україні заважає ціла низька чинників, зокрема недосконала амортизаційна політика, перш за все щодо встановлення відповідних норм амортизації та регламентації методів їх нарахування; слабкість стимулів до інвестування і поживлення процесів капіталотворення, які сприяли б одночасному підвищенню норми очікуваного прибутку та зниженню реальної ставки відсотка за показниками з використанням таких механізмів кредитно-грошової політики, як регулювання норми резервування і облікових ставок при рефінансуванні комерційних банків, впровадження ефективної політики щодо операцій із державними цінними паперами. Однак набагато більше стримує інвестиції, ніж податковий тягар, високі кредитні ставки комерційних банків і недосконалість амортизаційної політики, саме непривабливе інвестиційне середовище. Це вимагає від держави активізації суб'єктивного фактора інвестування, спрямованого на створення привабливого середовища для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій.

Розвиток інноваційно-інвестиційної політики держави як основи для модернізації основних засобів і створення сучасних робочих місць перш за все потребує: розширення внутрішнього попиту на продукцію вітчизняних підприємств; удосконалення грошово-кредитної, податкової та амортизаційної політики; подолання корупції і хабарництва в економічній сфері, зменшення рівня тінізації економіки.

Література:

1. Бандур С.І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, І.В. Терон. — К.: РВПС України НАН України, ТОВ "ПРИНТ ЕКСПРЕС", 2002. — 250 с.
2. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. — М.: Гелиос АРВ, 1999. — 352 с.
3. Статистичний щорічник України за 2000 рік. — К.: Техніка, 2001. — 589 с.
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік; за ред. О.Г. Осауленко [та ін.]. — К.: Державний комітет статистики України, 2011. — 589 с.
5. Статистичний щорічник України за 2012 рік; за ред. О.Г. Осауленко [та ін.]. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 551 с.

References:

1. Bandur, S.I. Zaiats', T. A. and Teron, I. V. (2002), Suchasna rehional'na sotsial'no-ekonomichna polityka derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka [Current regional socio-economic policy: theory, methodology, practice], PRINT EXPRESS, Kyiv, Ukraine.
  2. Keynes, J. (1999), Obschaia teoriya zaniatosty, protsenta y deneh [The general theory of employment interest and money], Helios ARV, Moscow, Russia.
  3. Osaulenko, O.H. (2001), Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2000 rik [Statistical Yearbook of Ukraine 2000], Tekhnika, Kyiv, Ukraine.
  4. Osaulenko, O.H. (2011), Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2010 rik (2011), [Statistical Yearbook of Ukraine 2010], Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
  5. Osaulenko, O.H. (2013), Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2012 rik [Statistical Yearbook of Ukraine 2012], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 17.02.2014 р.*